

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Teatrikunsti õppekava

Maria Paiste

POEETILISED KONSULTATSIOONID: KUIDAS
LUGEDA INIMEST JA KUIDAS KOHTUDA
LUULETUSEGA?

Lõputöö

Juhendaja: Maike Lond, BA

Kaitsmisele lubatud

(juhendaja allkiri)

Viljandi 2021

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1 POEETILISED KONSULTATSIOONID.....	4
1.1 Kuidas lugeda inimest?	6
1.2 Kuidas kohtuda luuletusega?	10
KOKKUVÕTE	18
KASUTATUD ALLIKAD	19
SUMMARY.....	20

SISSEJUHATUS

Lõputöö uurimiskeskmeks on 2021. aasta kevadel alguse saanud Paide Teatri ja Pariisi Théâtre de la Ville'i koostööprojekt „Poeetilised konsultatsioonid“, mille juba ligi kakskümmend aastat tagasi kutsus Prantsusmaa tänavatel ellu Pariisi Linnateatri kunstiline juht Emmanuel Demarcy-Mota koos kirjanik Fabrice Melquiot'ga. Eelmise aasta märtsikuus sai ettevõtmine maailma-olukorrast tulenevalt uue vormi, mis kujutab endast umbes 20-minutilist telefonivestlust, millele iga soovija end tasuta registreerida saab. Välja valitud tunni aja jooksul heliseb inimese telefon ning toimub jutuajamine, mille lõpuks loen talle ette ühe luuletuse, mis meie koosveedetud aega peegeldab.

Valik langes just sellele ettevõtmisele, sest see märgib minu jaoks mitmes mõttes üleminekuetappi: isiklikus plaanis ühelt poolt kooliaja lõppu. Teisalt aga aitab just see kogemus minu jaoks mõtestada küsimusi: „Miks teater ja kellele teater?“ Suuremas plaanis märgib see ettevõtmine aga üleminekuaega lähtuvalt kõigest sellest, mis maailma viimase aasta-paari jooksul raputanud on. Kui teatrit ei ole, siis mida inimene sealt igatseb?

„Poeetilised konsultatsioonid“ võimaldavad lisaks otsesele näitleja positsioonilt luule lugemisele eelkõige kohtumist teise inimesega, mis ühelt poolt on kohtumise akti raames vaadeldav suure kingituse ja kohustusena argiminale, ent mis teisalt toidab mind inimeseks olemise ampluaa mõistmise ja laiendamise konarlikul teel ning tuleb seega kasuks ka teatri kontekstis.

1 POEETILISED KONSULTATSIOONID

Eneserefleksiooni tähe all kirjutatud töö asub paradoksaalsel kombel ometi lahkama *teist*, olgu siis inimest või luuletust. See asjaolu vajab ehk väikest seletust ja seisukohavõttu. Põhjuseks on märgilise tähtsusega osalejapoolne sisend, mida vaatluse all olev projekt elustumiseks vajab.

Kuigi „Poeetiliste konsultatsioonide“ raames võiks *materjaliks* nimetada ette valmistatud luulevalimikku – ette teada ja läbi töötatud kirjasõna, oleks täpsem väita, et tegelikult *materjaliks* on inimene: selleks, et vestlusest võiks saada suure algustähega kohtumine, on tarvis lugeda inimest. Niisiis võiks näitleja seisukohalt „Poeetilisi konsultatsioone“ nimetada inimhinge-inseneeria intensiivkursuseks, kus vestlust saatev poesia ei koonu ainult luulelugemise kitsasse ajahetke. See telefonikõne tähistab oma parimates kavatsustes kohtumise, kuulamise ja ära kuulamise lüürilist kombinatsiooni. Seda intiimses kahekõnes, mille argisuses ning sellele tähelepanu pööramises seisnebki ehk suurim doos poesiat.

Enne kogemuskirjelduse juurde asumist, väärrib kõneainet ka nimetamise aspekt: mis terminoloogiat ma iseenda ja vestluspartneri mainimiseks kasutan. Nimelt tundub mulle meie kultuuriruumi ja sellest lähtuvaid allusioone arvesse võttes ebatäpne ja küsimusi tekitav rääkida „Poeetiliste konsultatsioonide“ raames eelkõige *teatrist*, *näitlejast* ja *publikust*. Tehnilises mõttes on nende terminite kasutamine selle ettevõtmise juures – jah, ettevõtmise, sest ka *lavastuseks* ei taha ma seda nimetada – arusaadav, mõnest kontekstist lähtuvalt ka vajalik, ent isikliku kogemuse perspektiivist, milles tajun esmasena kohtumise, mitte etendamise akti, jään puhtama südametunnistuse huvides suuremas osas kasutama teisi nimetusi, mis ehk ka teksti tarbimise mõne väsitava sõnakorduse puudumise võrra meeldivamaks teevad.

Mõningaid kontekste, mille raames siiski just neid eelnevas lõigus vetostatud sõnu kasutada soovin, siiski leidub, sest ometi on sel telefonikõnel ette määratud struktuur.

Struktuur, mille vorm on küll modelleeritav ja improvisatsiooni ning elu juhuslikkust jaatav, ent mis ühel hetkel näeb siiski ette teatud küsimuste küsimist, luuletuse ettelugemist ja kõne lõppemist. Margaret Atwoodi jutuvestja kirjeldusele toetudes võib väita, et see struktuur teenib piiride eesmärki: „Jutuvestja, just nagu näitleja, peab reageerima vahetule publikule. Tema kunst on etendus ja tema instrument kõnelev hääl, mida toetavad näoilmed ja žestid. Selline vahetu lähedus tähendab, et jutuvestja peab püsima teatud piirides. Solva publikut – liiga palju pühaduse teotust, vähemasti rohkem, kui publik seda soovib, või liiga palju rõvedusi, liiga palju halvustavaid pilkeid kuulajate kodulinna, populaarsete juhtide või etnilise kuuluvuse pihta jne – ja tõenäoliselt järgneb sellele riknenud aedviljadest turmtuli või su luude-kontide laialilammutamine.“ (Atwood 2020, lk 54)

Vahetu läheduse all on Atwood nähtavasti silmas pidanud miskit muud, kui telefoni kõrva ääres hoidmist, kuigi näoilmed ja žestid on kuuldavad ka telefonisuhtluse käigus. Ometi on helistamise akt ning just nimelt füüsiliselt telefoni kõrva ääres hoidmine minu jaoks üheks väga intiimseks ning maailma mastaabis ehk ka juba veidi arhailiseks suhtlemisviisiks. Selle tegevuse intiimsusest annab aimu seegi, et üsna sagedaseks nähtuseks on hirm telefonitsi rääkimise ees: peljatakse võõrale inimesele helistamist ning tuntakse ebamugavust oma telefoniekraanil võõrast numbrit nähes. Võttes arvesse suuremat või väiksemat pelglikkust ja ootusärevust, millega kõne saaja dialoogi astub, on niisiis oluline teadvustada kaaslase haavatavust ning pidada kinni struktuurist ja teatavatest piiridest, et inimene tunneks end hoitult ja turvaliselt. Ka siis, kui otsustan talle lugeda Kalju Kruusa luuletuse „PERSSE PERSSE“ (Vikerkaar 9/2008, lk 9).

1.1 Kuidas lugeda inimest?

„19. sajand oli näitlejate sajand. 20. sajand oli lavastajate sajand. 21. sajand on pealtvaatajate sajand. [. . .]. [. . .] kunstnikud tahavad lõpuks ometi *pealtvaatajaga kohtuda*: lubada neil rääkida, nendega dialoogi astuda, kutsuda neid etenduses kaasa tegema.“ (Burzyńska 2016, lk 9) „Poeetilised konsultatsioonid“ astuvad aga mitmuse anonüümsust trotsides *pealtvaatajatest* sammu edasi ning võimaldavad kohtumist ainsuse vormis vestluskaaslasega, sest kuigi eelnevas loetelus on mitmuse vormis mainitud ka *näitlejaid* ja *lavastajaid*, kaasneb *pealtvaataja*-mõistega anonüümsus, mitmekihilisem mitmus.

Ometi on see meie ajale üsna täpseks diagnoosiks: *publiku*-staatus kirjeldab tõesti tabavalt 21. sajandi vaatamängu-ühiskonna inimest – või siis massi, kes laperdab hullust kultiveerivatel infoväljadel mõju ning mulje avaldamise surve, tahte ja vajaduse pingeväljal. Seio Saks väidab veebruarikuisel „Värskes Rõhus“ (lk 98) ilmunud luuletuses, et „[---] *Kapitalism on askees: kõike on palju, aga kellelgi pole midagi*. [---]“ Poeetiline konsultatsioon võimaldab aga minupoelses sundimatuses selle *kellelgi* poole nimeliselt pöörduda ja küsida: „Ütle, kuidas sul läheb?“

Niisiis kutsub kaasa tegema ka poeetiline konsultatsioon. Sest kuigi ettevõtmise nimest võib ekslikult jääda mulje, et ees seisab näitlejapoolne luulevalang ja poeetilisi mõtteterasid täis pikitud veerandtund, peaks hetkeks peatuma sellel, mida tähendab konsultatsioon. See seisneb nõuandmises, ent nõu saab oskuslikult anda ainult siis, kui ollakse kursis asjaoludega. Niisiis peab enne nõustamist olukorda – antud juhul vestluspartnerit – kaardistama ning alles seejärel on võimalik kogutud informatsiooni põhjal midagi järeldada.

Seega kajastab pealkiri tegelikult vestluse lõppfaasi ja -tulemust, mis põhineb sellel, kuidas ja millist häälelis-mõttelist informatsiooni inimene minuga jagab, kui täpselt me üksteise kohalolu tajume. Prantsusmaa algversioonis toimusid „Poeetilised konsultatsioonid“ ühises füüsilises ruumis, linnatänavatel. Olen end üsna sageli kõne järgselt tabanud mõttelt, et mis siis, kui oleksin saanud seda inimest praegu ka ekraani abil näha.

Ilmselt oleksid need täiesti teistsugused vestlused. See, et me kumbki üksteist ei näe, jätab ruumi julgusele, mis vabaneb visuaalse mõjuavaldamise kohustuse puudumisest.

Kuigi teatrisaaliski on teineteise olemasolust kõnelev värvipalett kõhatusest, kribinast-krabinast ja aplausist – rääkimata nägemismeele rakendumisest – meeletult kirjum, on need taipamised telefonitsi intensiivsemad ja vahetumad. *Vahetus* võiks füüsilise ruumi aspektist kuuluda pigem teatrisaali ning tehnoloogia peaks justkui seda tunnet vähendama või moonutama. Ent kõrv on justnimelt erksam ja meel teravam, sest mõnest tajust oleme telefoni teel vesteldes ära lõigatud ning seda intiimsemad on infokillud, mis meist kaaslasele kõnelevad. Hingamine ja hääle kasutamine on meie jaoks nii loomulikud tegevused, et see kõik juhtub justkui iseenesest, ent kui neile aspektidele tähelepanu pöörata, saame aru, et need on nii elus kui ka näitlejatöös peamisteks jõuallikateks (Rodenburg 2008, lk 19)

Poeetilise konsultatsiooni kohtumist märkivaks alguspunktiks on võõras number konsulteeritava telefoniekraanil. Nimetatud kohtumisele eelnev hetk saab tähenduslikuks, sest see, kui kaua inimesel kõne vastu võtmiseks aega läheb, on esimeseks sammuks sel partneri tundmaõppimise teel. Näiteks võib kõne saaja telefonil kauem heliseda lasta, sest ta oli äsja teisel korrusel töösaju toimetamas. Või oli telefon tal juba enne helisemist käes, ent ta tunneb eesootava vestluse ees ärevust. Hirmu-märgi lugemiseks piisab hea kuuldavuse korral esimesest hingetõmbest; sellest, kas esimene sõna jäetakse helistaja lausuda; millise rütmistatusega ja kui pikkade pausidega inimene räägib. Samuti on ikka ja jälle juhtunud, et enese kõnele kirja panemine on ära ununenud ning võõrale numbrile vastatakse veelgi suuremas teadmatuses.

Selleks, et usalduslik intiimsus võimalikuks saaks, on tarvis kahepoolset avanemist. Selle jaoks on ülioluline, et kaaslane tajuks ka minu haprust ja haavatavust, et ma ei mõjaks talle liinitööd tegeva müügikonsultandina, sest tegelikult on parameetrid justkui samad: inimeste järgemööda läbi helistamine, stsenaariumi alusel kureeritud vestluse üles ehitamine. Ainult et minu sooviks on talle halli argipäeva suitsuvines tema enda hingesoppides teed valgustada ning usalduse korral juhatada ta ka mõne väärt vara varjava ukse linki logistama: tema on kaardilugeja, minu käes on taskulamp ja võtmekimp.

Niisiis pean ma endale võimaldama *tabula rasa* staatust, et vestluskaaslane võimalikult sujuvalt meie ühisolemisse, ühisesse ennustamatuse hetke maanududa võiks. „Plahvatushetk on ennustamatusehetk. Ennustamatust ei tule mõista kui lõputuid ja täiesti piirituid võimalusi üleminekuks ühest seisundist teise. Igal plahvatushetkel on üleminekuks

uude seisundisse oma valik võrdselt tõenäolisi võimalusi.“ (Lotman 2001, lk 141) Iga vestlus on ette antud dramaturgilistes raamides minu jaoks niisiis uue võimalikkuse realiseerumine. Ning uuest võimalusest peab kinni haarama kohe, esimestest hingetõmmetest, esimestest sõnadest ja pausidest alates. Vaadeldav kontekst ei võimalda alles kolmanda vaatuse lõpus või vaheaja järel hakata tegelema küsimusega, milline publik täna on. Korrigeerin ja häälestan end partneri järgi kogu vestluse vältel, ent esmakohtumise hetkel on tajutundlad kõige tundlikumad. On ta elevil või hirmul, õnnelik või kurblik kuuldes lauset: „Tere, mina olen Maria Paide Teatrist.“ Enda sisemisest kompassist lähtuvalt ma kas peegeldan teda – asun temaga samale lainearjale või lisan pinnavirvenduse abil peegeldusele neid mõtte- ja tundevarjundeid, mida arvan tal vaja minevat.

Esmasest segadusest või ärevast meelest on aga üsna selgesti eristatav see, kui inimene tegeleb keha või mõttega parasjagu millegi muuga ning telefoniga rääkimine ei saa tema täit tähelepanu. Kui vaadata veelkord paralleelile müügikonsultandiga, saan enda kogemuse põhjal öelda, et ka sel puhul on selgelt tajutav, kui vestluspartner tegeleb millegi muuga ja tegelikult on tema mõte mujal. Kui lisaks sellele ka pakutav toode või teenus huvi ei paku, lõpetan vestluse üsna ruttu. Ent kui ma tajun inimese soovi minuga päriselt rääkida ja vaimses plaanis kokku saada ning mul parasjagu ka suhtlemisejaksu on, räägin temaga meeleldi. Minu sihiks ei ole väita, et müügikonsultant peaks väga püüdlikult vahetut vestlust kultiveerima, vastupidi. Mulle tundub, et kontekstis, kus tegelikult teavad mõlemad osapooled, et tegemist on standardse müügitööga tootele või teenusele, mida potentsiaalsel kliendil tegelikult vaja ei lähe, oleks tegemist klienditeenindaja ressursi raiskamisega.

Poeetilise konsultatsiooni osas on konsultandipoolne osavõtlikkus sarnasem arstile. Prantsuse keeles viitabki see nimetus väga otseselt arsti vastuvõtule, mis samuti tavaliselt umbes kakskümmend minutit kestab. Kuigi „Poeetilised konsultatsioonid“ ei oma mitte mingisugust meditsiinilist ambitsiooni, on arsti ja patsiendi suhe väga täpseks paralleeliks. Nimelt on ka sel juhul arst kuulaja positsioonis ning selleks, et patsiendile sobiv retsept välja kirjutada, esitab ta tolele küsimusi. Näitleja kuulaja-roll on ka üheks põhjuseks, miks publiku-etendaja suhe poeetilise konsultatsiooni raames harjumuspärasega võrreldes nihkes on.

Harjumuspärasega võrreldes on nihkes ka mõlemapoolsed improvisatoorsuse ja vahetuse mõõdikud. Kui näiteks ülevoolava ja siira kohtumiserõõmu doseerimisega peab kõne vältel ettevaatlik olema – olenevalt inimesest võib see mõjuda ehmatav-lukustava

familiarsusena või hoopis liialt liitvana –, siis minupoolne konkreetsus, ohjade hoidmine, on teejuhi staatuse hoidmiseks tarvilik iga kõne puhul. Nii selleks, et juhatada teed pelglikumale vestluspartnerile kui ka selleks, et hoida rajal neid, kes oma lennukate mõtetega meelsasti omasoodu kappaks. Konkreetsuse tarbeks peab järgima mõtteselgust: ei saa lasta improvisatsioonil, mida üks elus vestlus eneses tahes-tahmata kannab, end jalust nõrgaks lüüa. Sellele teele sattununa tean, et olen liiga kauaks jäänud oma samme vestluskaaslase järgi seadma. Seda on aga ometi tarvis, sest kuigi teenäitaja roll on sel retkel minu kanda, on aeg-ajalt oluline ära tabada neid sihte ja suundi, mis partnerit tõmbavad. Ning oluline ei ole see mitte pelgalt luulevaliku langetamiseks. Selle põhjal, mis radu pidi inimese mõte minu suurema kaasabita rändab, saab aimu, milliste ootuste ja sätestusega ta on tulnud, ning kas tal on soov, ootus, hirm või huvi neid piire ka nihutada. Üheks huvitavaks markeriks on sinatamise ja teietamise kohta küsimine. Asi ei ole selles, kumma valiku kasuks inimene otsustab, vaid erinevus tuleb ilmsiks selles osas, kas temalt võib üldse sinatamise või teietamise kohta küsida. Küsija suu pihta ei lööda, ent on tunda, et mõne inimese jaoks on teietamine välistatud ning ta ei saa aru, miks ma seda üldse küsin. Teine jälle tunneks end riivatuna sellest, kui ma teda sinataksin. Soovituslikus korras oleks edasiviiv minu poolt see tajumuslik eelistus võimalikult ruttu, juba enne küsimist, ära tabada. Samuti on võimalik konsulteeritava mõttelendu järgides teha järeldused näiteks selle kohta, kui kaua kõne kesta võiks, mis hetkel lõpetama peaks hakkama. On tal kiire, on tal ebamugav, on ta mõtteis juba eesootaval koosolekul või on tal vaba päev ning minu valmisoleku korral võiks ta sinna võrkkiike lebama ja minuga jutustama jäädagi? Vestluskaaslase vähegi avatuma ja end avada sooviva hoiaku korral on tema sisekosmose ja minu stsenaariumi vahel laveerimine orgaanilise vestluse huvides määrava tähtsusega.

Küsimusi esitades ehitan ma struktuuri, millele partner toetuda saaks: ma tean, milline on skelett aga seda, milline liha ja luu sellele asetub, on ka kaaslasest sõltuv juhus. Juhus, mille ujutab üle kas halb õnn või mida on võimalik peegeldada juhust lugedes ja tema valgusse uppudes (Iversen 2010, lk 31). Võin vaid loota, et skelett seda keha kanda jaksab. Samuti oleks ilus, kui skelett ei oleks esimene asi, mis silma hakkab, vaid et selle olemasolu oleks õrnalt aimatav. Skeleti nähtavus sõltub suuresti sellest, kas see on miski, mille vastu inimene huvi tunneb. Kuigi küsimused ning kõne ja luuletuse sisse- ja väljajuhatav tekst on vaadeldavad stsenaariumina, lisanduvad sinna ka teema-arendusi võimaldavad laiendavad küsimused, mis kasvatavad *päriselt* kohtumise niidistikku, ning mis loodetavasti juhatavad ka sellevõrra kõnetavama luuletuseni.

1.2 Kuidas kohtuda luuletusega?

Argisele blablabla-poesiale järgneb siiski ka vähem või rohkem ülev luulekujuline poeesia. Luuletuse valimisel on määrava tähtsusega eelkõige kaks aspekti: milliste panustega on vestluskaaslane kohtumisele tulnud, kui palju sellesse investeerinud, ning kui täpselt on mul õnnestunud tema panuseid ja nende põhjuslikkust hinnata. On ta tulnud siit midagi hingetoitvat saama või pakub talle eelkõige huvi selle ettevõtmise struktuur ja tehniline pool? Huvitab teda vorm või tunne?

Mulle tundub, et kui inimene on tulnud eelkõige vormi vastu huvi tundma, eeldatavasti veidi ratsionaalsema häälestusega, on suurem oht tajuda vestlust üheplaanilise ettemääratusena. Seda ei saa sugugi ette heita, sest õigupoolest mõjuvad need küsimused paberilt vastu vaadates oma rusuvas argisuses väga proosaliselt, kui mitte perversselt. Et värsimõõt end ilmutaks, peabki poesiataotlus immitsema kõnelejatest. Kui vestluspartner sel eluhetkel lüürika lainel ei loksu, on võimalus, et ta asetab end vestlusest väljapoole, võtab kõrvalseisja positsioon. Olen end tabanud pisukeses kurbuses mõne sellise vestluse lõppedes, kus inimene on pelglikkusest kantuna jäänud formaalsuse kammitsaisse ning lahkub kohtumiselt ülevaate, mitte tundega. „Miks te suvatsete käia psühhoanalüütiku juures või miks te suvatsete kirjutada allmärkusi oma elule, milleks te suvatsete seista oma elu kõrval, miks te ei suvatse seda elada, milleks kogu aeg ainult reflekteerida, reflekteerida? Miks te ei suvatse elu unustada lihtsalt nii, et suvatsete elada?“ (Esterházy 2020, lk 35)

Kõige enam pean seda kõike meenutama iseendale. Konsultatsiooni läbiviija ja vestluse ainsa tehnilise töötajana on suur oht rutiini ja struktuuri teenima jääda. Kui minul on oht tirida sundimatusse kohtumise hetke lisaks kõigele muule kaasa tekstiraamat, siis kaaslane pagasis võtavad ilmselt kõige enam ruumi eelseisvat illustreerivad lootused ja eeldused. Ootusi ja eelsätetust ei saa kellelegi pahaks panna ning loomulikult on tõenäoliseks võimaluseks minu enda olemine, mis inimese formaliteeti lukustanud on. Samuti võib inimene lahkuda õnnelikuna teadmises, et ei pidanud end liialt laiali laotama

ning sel juhul saab mul olla ainult hea meel, et ma talle liiga ei teinud. Võimalusi on mitmeid. Ning just seetõttu on minu seisukohast ülioluline mitte üksikjuhtumisse kinni jääda. Kuna tegemist on intiimse kohtumise ja mõlemapoolse suure koormatäie jagatud vastutusega, on suhe seda hapram ning vastuvõtlik pisimatelegi impulssidele. Ka nendele, mida võib-olla tegelikult teise eest varjata sooviksime ning mis aususe huvides siiski telefonivestluse käigus õnneks tahes-tahtmata ilmsiks tulevad. „Dialogi käigus tulevad paratamatult pähe igasugused mõtted ja kui neid välja ei öelda, muutub dialog monoolgiks“ (de Geest & Hornbostel & Rau 2020, lk 54). Kuigi ekraani puudumine võiks selle justkui välistada, võimaldab telefonikõne intiimsus ära kuulda ka need hetked, mil mõte üle huulte tulemise piire kombib või sootuks ütlemata jääb. See võimaldab vestluse jooksul kompida erinevaid realiteete.

„Vaadates minevikust tulevikku, paistab olevik meile võrdsete võimaluste kogumina. Minevikku vaadates aga saab reaalsus meie jaoks fakti staatuse ja me kaldume teda käsitama ainuvõimalikuna. Realiseerumata võimalused muutuvad meie jaoks millekski, mille teostumine oli fataalselt välistatud. Nad saavad efemeerse ilme.“ (Lotman 2001, lk 143) Liigne struktuursuse taga ajamine, nii minu kui ka kaasvestleja puhul, ahendab orgaaniliselt voolava kõnelemise piire ja võimalusi. Määrava tähtsusega on seegi, kas inimene on tulnud kohtumisele midagi saama valmisolekuga end selle tarvis ka avada. Põhimõtteliselt on võimalik igale küsimusele „jah“ ja „ei“ vastata. Ning just need olukorrad on improvisatsiooni-palli õhus hoidmise olulisimateks hetkedeks: et partneris siiski miskit olemuslikku avaneks. Reaktsioonist hoolimata, olgu siis ootuspärasest või ootamatust, ei tohi enda energiat kaotada, vaid tuleb sihikindlalt edasi minna (Rodenburg 2008, lk 321). Vastasel korral on instrumenti, inimese olemist tajumata hiljem keeruline mõne luuletusega tema hingekeeli puudutada. Võib-olla ei olegi üldse tegemist keelpilliga.

Olen soovinud vestluste käigus tabada tunde-ehtsaid hetki, partneri siiraid sissevaateid oma siseilma, mis võiksid tõsta katteloori just sellelt luuletuselt, mis temani jõudma peab. Ja kuigi esimese hooga võiks eeldada, et nendeks vastus-hetkedeks ongi olnud sõnaline reaktsioon mõnele enda olemise kirjeldamist nõudvale küsimusele, siis lõplik otsus, kas lugeda just seda luuletust või mitte, lähtub tavaliselt pigem just nendest helilistest impulssidest, mis seda sõnalis-mõttelist vastust palistanud on. Ka siis, kui öeldu tõesti tundubki olevat see, mis inimesele päriselt sel hetkel korda läheb, annab muu helimaastik sellele kõigele siiski konteksti ja koloriidi. Sestap ongi hoopis delikaatsem küsimus, kuidas suhtuda sellesse, kui kõnetatava sõnaline vastus ja sellest lähtuv mõte ei ole usutavas

vastavuses teiste tema poolt kuuldavale toodavate helidega: hingamise, kõnetempo ja kõikvõimalike mittedissonantsete häälsustega – kui nende nähtuste vahel valitseb dissonants. Samamoodi pean tajuma ennast, iseenda ausust ja autentsust, mis peaks moodustama kokkukõla sellega, mida kaaskõneleja vajab ning mida mina talle sel hetkel pakkuda saan. Kas ta on minu aususeks valmis ka siis, kui see ei vasta tema kõne-eelsele ootushorisondile? Või on minu üllatuslikuna mõjuv vahetus just see, mida ta vajab? Tahab ta minult ausust? Või tahab ta mängida? Ehk vajab ta naiivset, süütut ja läbinähtavat valet, mängu; turvalist kammisetust ja kindlustunnet, sest iseenda eest rääkides tunnen ma, et ei vaja igal eluhetkel *tõde*. Nõnda ongi oluline mõista, mida inimene saama on tulnud; mida ta arvab, et ta vajab ning kas see on ka kooskõlas sellega, mida ta päriselt vajada võiks? On see selgus, segadus, siirus, kunstlikkus või tehtus? Kui võtta arvesse neid võimalikke parameetreid, mis inimese ootust määravad kui ta end poeetilisele(!) konsultatsioonile kirja paneb, võib tõstetus, teatav distants argisest, jämedalt öeldes – *vale* või miks mitte veidi peenetundelisemalt väljendudes – *luuletamine*, olla igati legitiimseks lootuseks.

On vestlusi, milles tajun juba algusest peale, esimesest hingamisest, hääletoonist ja selle jõuetusest, et inimesel ei ole kõik hästi; et tegelikult on tal mingi suur mure südame peal. Vahel on tajutav, et tegemist on mingi üksikjuhtumiga, mingi kindla sündmusega, mille osas ta ka ise olukorra ajutisust tajub. Sel juhul on hääles siiski tunda teatavat konkreetsust. Tema hääles on mure kokku segatud (elu)jõuga, mis on võtnud viha, pettumuse, elujaatava rõõmu või mõne muu energeetilise kuju. Tal on mure ja ta keha osutab sellele. Võib-olla oskab ta seda sõnastada ja ütleb ehk väljagi.

Teinekord on aga aru saada, et mure on miskit jäävamat. Ja sel puhul ei ole vahet, kas inimene selle tunde ja olemise kuidagi ka ära formuleerib. Olen väga hinnanud neid vestlusi, kus inimene lubab endal oma mures või rõõmus iseenda ja minuga aus olla. Sama kehtib ka minu enda kohta. Siinkohal ei pea ma silmas murepuntra üksipulgi lahti harutamist, vastupidi: me võime ka rääkida ainult kõigest muust. Ning just see saabki sageli määravaks arusaamisel, et inimene maadleb mingi suure (eksistentsiaalse?) kurbusega, mis on nii mastaapne, et ta ei suudagi sellele nime anda. Mõni muidugi nimetab ka ja räägib oma depressioonist või mõnest muust elu halvavast seisundist. Aga juhul, kui inimene ise seda välja ei too ja ära ei nimeta, on küsimus järgmine: kas ma võin luulevalikuga selle märkamise ära märkida? Piir halvava ja väestava äratundmise vahel on väga õhuke. Vahel tekib juba täitsa kõne alguses üsna selge arusaam sellest, mida inimene vajada võib ning sageli on selleks reaktsioon ja/või vastus küsimusele „Kuidas sul läheb?“, kombineerituna hääletooni

ja muude olemist ilmestavate parameetritega. Samuti on tooniandvaks asjaoluks see, kas vestluspartner võtab meie ühist ajaviitmist kahekõne või intervjuuna. Kui ta ka minult küsimusi küsib, annavad need tegelikult märku sellest, millest tema ise huvitub. Üks asi on küsimustele vastata, aga sageli on hoopis informatiivsemaks see, milliseid küsimusi inimene küsib.

Kõige keerulisem on luuletust välja valida siis, kui tajud inimese haprat seisuga ja mõlemasuunalist võimalikkust luuletusele reageerimisel. Õigemini ei ole keeruline mitte luuletuse väljavalimine – see on sageli just nimelt neil puhkudel end väga selgelt ilmutanud –, vaid otsus seda lugeda või mitte lugeda.

Luuletus võib osutada vahelülis ühe argise eimidagiütleva vestluse ja inimese mittemidagiütleva enesetunde vahel, olla võimaluseks seletada seletamatut. Ent seda mitte *ära seletamise*, vaid täpsuse mõttes. On juhtunud, et kujunditest, metafooridest ja muust lüürilisest hägust hoolimata on luuleread kogu vestluse jooksul olnud kõige konkreetsemaks sõnavõtuks, mõtte- ja tundeavalduseks. Ometi ei pretendeeri luuletus millegi ära seletamisele, vastuse vormistamisele. Hasso Krulli järgi ei tohiks seda teha: „Poeetikal on ainult kaks printsiipi: 1. Valetada, valetada ja valetada, kuni nähtavale ilmub see, mida valetada ei saa. 2. Ära nimeta seda.“ (Krull 2020, lk 35) Sestap ei saa alahinnata luule olulisust neutraalse hall-alana, milles saab *tunda* seda, millest *rääkida* ei saa. Mida isiklikuma mõõtme vestlus võtab, seda sügavamaid võimalusi luule selleks pakub.

See formaat võimaldab vestluskaaslasel avaldada oma arvamust opositsioonilisust pelgamata: inimesel on võimalus avaldada oma meelt ja öelda seda, mida ta arvab. Küsitakse *tema* arvamust ning kuulatakse *tema* ära. Võimaldada inimesele temasuunalist siirast huvi, just hinge- ja südameasjade, mitte kontojäägi ja palganumbri osas – see on tähtis.

Need hetked on minu jaoks hindamatud, kui tajun vestluse vältel just luule lugemise järel inimeses esimest korda konkreetset, mingisugust sihti. Et inimene on üle pika aja tundnud kellegi huvi, hoolt ja armastust. „Siin pöördun korraks [. . .] Matteuse evangeeliumi kirjakohta juurde. Kui „armastus“ tundub sotsiaalse seotuse kontekstis liiga tugev sõna, võime selle asendada sõnaga „mõistmine“ ja vaadata, mis saab: „mõista oma ligimest nagu iseennast“. Niiviisi parafraaseerituna viitab lause paradoksile, mida see püüab ületada – asjaolule, et inimesel on kalduvus mõista oma muret tähtsamana kui oma ligimese muret. Seda eriti siis, kui ligimese mure on erinev. Daniel Stein ütleb: „Inimene võib teada ainult seda, mida on võimeline endasse mahutama“ (Ulitskaja 2013: 251). Mõnes mõttes on selline

asjade seis paratamatu: ma ei saa eksisteerida täielikult väljaspool iseennast – ja kui ma seda oma arust saaksin, peaksingi ennekõike muretsema enda pärast. Aga ma saan ette kujutada, et teine inimene võib olla niisama tugevalt iseendas kinni kui mina ise ning tal võib olla niisama raske teiseni ulatuda kui minul.“ (Kaus 2020, lk 121)

Ometi on neid teiseni ulatamisi ette tulnud väga sageli. Ka nendel puhkudel, mil kõne alguses näib keeruline kaaslastes elu- ja kohtumisrõõmu esile kutsuda. Sihitusest on saanud siht, vabanegu see ressurss inimeses siis pisarais, pausis või verbaalses tänuavalduses. Ehk aitasid need read tuua ilmsiks miskit, mida nimetada ei saa või ei taha, ent mille olemasolu luulevormi valamine võib inimese (varju)surmast päästa. Sellised olukorrad rõhutavad olulisimat: meeletut vastutust publiku, vestluspartneri, teise inimese ees. Vastutust tema aja ees. Vastutust sõna ees. Arusaamist, et sõna on antud ja võetud. Et see hetk tähistab üksikindiviidi kohtumist üksikindiviidiga, kellel on nimi ja nägu – mida küll selle formaadi raamid näha ei võimalda –, ent mis lisab paraja annuse anonüümsust, et toita isiklikuks minemise julgust. Massis on ikka vastutuse hajumise risk suurem. Nii etendaja kui ka publiku poolel.

Anonüümsuse puhul on märgiliseks ka „Poeetiliste konsultatsioonide“ tehniline läbiviimise vorm. Olen endalt vestluse järel sageli küsinud: „Mis siis, kui oleksin teda praegu ka näinud?“ Tunnen, et just see mittenägemine loob eeldused kujutlusvõime lennuks, poesia rakendumiseks kogu vestluse vältel, mitte ainult luule lugemise ajal. Luule kuulmisel ei rakendu visuaalse lisainfona näitleja nägu ja tegu. Nii on kuulajal suurem võimalus voolida sellest luuletusest ja hetkest isiklike pidepunktidega mälestus, asetada luuletus temast endast lähtuvasse konteksti: tema otsusest olla just *seal*, kus ta parasjagu on ja näha just *seada*, mida ta parasjagu näha tahab.

Mulle tundub, et telefonikõne ja toetava visuaalse lisainfoga vestluse võrdluses on suurem tõenäosus, et telefonikõne raames elab vaataja oma elu, mitte näitleja oma. Seda just luuletuse lugemise hetkel. Siinkohal kasutasin ma nüüd sirgjooneliselt teatrile viitavaid sõnu *vaataja* ja *näitleja*. Nimelt näib mulle, et too *vaataja* saab telefoni teel peetava poeetilise konsultatsiooni raames vaadata näitleja asemel iseennast, nii kehas kui vaimus. Vestlus võib asetuda tema magamistuppa, sest ta on kõne ajaks sinna lesima läinud; võib-olla on seal voodi kõrval ka pilt mõnest kallist inimesest, kellega jagatavad mõtted haakuvad. Või leiab jutuajamine aset tema lemmiktänaval – või täiesti suvalisel tänaval, kuhu ta on vestluse ajaks jalutama läinud – või hoopis tema siseilmas, sest ta on luuletuse kuulamise ajaks silmad

sulgeda otsustanud. Sara Jane Bailes kirjutab, et teater on üheks erudeeritumaks ja loovamaks viisiks kujutlusvõime käegakatsutavaks muutmisel (Bailes 2011, lk 31). Luule valik võrsub dokumentaalsete sugemetega alusmaterjalist: konsulteeritava enda mõtetest-tunnetest. Niisiis võiks öelda, et kaudselt on inimene endale ise luuletuse välja valinud. Ta annab vastuste ja vestluse näol mulle rekvisiidid, millele lisandub küll minu subjektiivne arvamus, ent mis siiski parimas usus soovib teenida just selle inimese vajadusi.

Luule leidmisega kahasse käib ka luule manustamiseks sobiva retsepti koostamine, mis pole sugugi vähetähtsaks asjaoluks. Oletan, et neid inimesi on päris palju, kes selle luuletuse ülelugemiseni ei jõua, võib olla ei avalda seda meili kunagi, mis neile konsultatsiooni järel saadetakse. Sel juhul jääbki neile nii luuletusest kui ka retseptist ainult see väljaütlemise hetk, milles tabavalt sõnastatud ja kõnetav retsept-soovitus võib olla sama märgiliseks kui luuletuski. Ilmselt on variandiks seegi, et inimene retseptina saadud nõuande ilma luuletuseta ellu rakendab; ehk inspireerib teda mainitud koht, aeg, tegevus või muu aspekt luuletusest enam. Tunnen, et minu tegu on palju magusat vilja kandnud ka siis, kui inimene retsepti luuletusest lahti otsustab haakida ja ainult toda nõuannet praktiseerib. Võttes arvesse seda, milliseid soovitusi ma laiali jaganud olen, saab suure tõenäosusega seda hetke tema päevas, nädalas, aastas või elus samuti poeesiaks nimetada. Täppi läinud retsept võib inimeses esile kutsuda samaväärseid igatsus- või äratundmishetki nagu luuletuski. Lõikav vaikus või vabastav ohe on ehk eredamateks ilminguteks, et miskit sellist on juhtunud. Luuletus ja sellega kaasnev soovitus võivad kahekümnest minutist palju pikaleveninumaid kaari moodustada. Eriti tänu asjaolule, et need on võimalik oma meilipostkastist igal hetkel taasleida. Luuletus, mille inimene endale välja printida, ümber kirjutada, pähe õppida või igaveseks unustada võib, ei ole diagnoos, see ei ole lõplikuna mõjuv tõde, vaid retsept – lahendust võimaldav ja olemuselt edasiviiv. Ühe argise mittehete pidulik rehabiliteerimine ja ära vormistamine.

Enne kõnedega alustamist arvasin, et inimesed tulevad selle projekti raames luulet kuulama. Ja eks nad tulevadki. Lähivad ka ära koos luuletusega. Ent praeguseks kogetu põhjal julgen väita, et telefonivestluse lõppfaasis, luuletuse lugemise järel, tajun ma ometi enamike kõnede puhul, et inimese suurim võit, nii minu kui ka tema puhul, on teine inimene, mitte luuletus. Ta võib isegi öelda, et on selle luuletuse eest meeletult tänulik ning hingepõhjani liigutatud, ent just see ongi kindlaimaks tunnistuseks sellest, et ta usaldas mind eelnenud vestluse vältel piisaval määral, et endale hingeliigutust võimaldada.

Margaret Atwood (2020, lk 53) kirjutab:

Kirjal oli jäikus, püsivus, mis kõnel puudus. Seega kohe, kui jutuvestjad kirjutama asusid – või kohe, kui teised hakkasid nende lugusid üles kirjutama, nagu tegelikult pigemini juhtus –, omandas kirjapandu kindla ja muutumatu kuju, otsekui oleks see raidkiri. Jumal ei rahuldunud kümne käsu jaoks kõne ega isegi mitte paberiga: ta valis kivi, rõhutades sellega kirjutatu vankumatust. Ent pane tähele: Uues Testamendis on Jeesus jutuvestja. Ta õpetab tähendamissõnade abil, panemata ise sõnagi kirja, sest tema ise *ongi* Sõna, tuul, mis puhub, kuhu ta tahab; ta on voolav ja immateriaalne just nagu kõnelev hääl. Tema vaenlaste seas on aga kirjatundjad ja variserid – need, kes järgivad täpselt seadusetahte, üleskirjutatut. See on irooniline, pidades silmas, et loeme seda kõike raamatust.

„Poeetiliste konsultatsioonide“ näitel on *sõna* see, mis kirjapandut võimestab, selle ellu äratab ja meelde tuletab, kuigi kiri peaks oma kestlikkuses justkui kõrgemal, mõjuvõimsamal positsioonil asetsema. Paljud inimesed näikse luuletuse lugemise järel luule otsekui taasleidnud olevat. Luulele eelnenud vestluse vältel on nad näiteks öelnud, et ei ole luulega sina peal, või et nad ei ole ammu luulet lugenud. Luule lausumisega on luule end neis aga taasloonud.

Kõnedega alustades võttis luuletuste otsimine ja selles osas enese ettevalmistamine lõviosa ajast ja ka meeskonnasisesest kommunikatsioonist. See võiks seletada põhjust, miks ma kõnedega alustades tajusin endiselt suuremat fookust luuletustel. Ometi oli mul olemas just sedasama praeguseks välja kujunenud arusaama illustreeriv kogemus. Nimelt kõne prantsuse näitlejaga, kes minuga poeetilise konsultatsiooni läbi viis. Mul on meeles see, kuidas ta rääkis, mis küsimusi ta esitas, mis vastuseid ma andsin, milline ta hääletoon oli ja kuidas see mind tundma pani. Ma mäletan, kus ma sel hetkel olin – see vaade on mul praegugi, seda olukorda kirjeldades, silme ees – ja mis mu elus selle ajaühiku piirimaail toimus: mis mured ja rõõmud mul olid. Ja ma mäletan ennast selles hetkes: seda, et ma ei olnud tükk aega end nii rahuliku ja rõõmsana tundnud kui selle vestluse vältel. Ma tundsin siirast kohtumisrõõmu. Luuletust ma ei mäleta. Ma mäletan taaskord neid otseselt temast ja iseendast lähtuvaid asjaolusid, kuidas see mind tundma pani ja kuidas ta seda luges, ent mis oli luuletuse pealkiri, millest see täpselt rääkis ja kes oli autor...

Luuletus on kirja pandud, seda on trükitud, üle ja ümber kirjutatud ning lõppeks potsatab see ka virtuaalsel kujul inimese postkasti – ühesõnaga, *see jääb*. Ometi on mul tunne, et see, mis tegelikult ja ennekõike jääb, on kahe inimese ühine eluhetk: jagatud mure, rõõm, lapsepõlveunistus ja jalutuskäik kodupargis. Paradoksaalne, et mäletame kaduvat – inimest – ning unustame kivisse raiutu või paberile trükitu, mis ometi kogu oma eksistentsiga

kui mitte igikestvust, siis vähemalt pikaajalisust taotleb. „Suuliselt edasi antud lugu ei sure koos jutuvestjaga: paljud sellised lood on püsinud elus aastatuhandeid, rännates ühest paigast teise ja sajandist sajandisse. Aga selle loo konkreetne kehastus – ühe inimese viis seda jutustada – sureb siiski.“ (Atwood 2020, lk 55) Hiljuti saatis üks inimene, kellega konsultatsiooni raames kohtusin, tänumeili ning ütles, et see oli tema elu kõige eredam teatrielamus. Kes olen sel publiku-sajandil siis mina, et seda mitte teatriks nimetada?

Kaduviku terviseks ning teatri kui liivale kritseldatud kunsti auks peaks seda kõike siiski ehk justnimelt teatriks nimetama.

KOKKUVÕTE

Projektiga alustades arvasin ma, et kogu ettevõtmise olemus seisneb luules: selles, millise luuletuse ma välja valin ning kuidas ma seda esitan. See kõik on loomulikult ülioluline. Aga praegusel hetkel võin lüürikasse kalduvalt öelda, et kõige olulisem on sel kõne hetkel siiski seesama konkreetne nime, mõtte ja tundega inimene teispool toru.

Et tal on omad mured ja rõõmud, mille taustal võin ma enda arvates välja valida kõige täpsema ning aja- ja asjakohasema luuletuse, ent mida ehk üldse tarvis polegi, sest vastus küsimusele „Kuidas sul läheb?“ ongi selle vestluse kõige kandvamaks, ilus-valusamaks poeetiliseks hetkeks. Siinkohal pean mainima, et selle küsimuse esitamine – minu kohalolu, täpne mõte ja hääletoon – on kõige olulisemaks kogu vestluse vältel. Selle kõrval luulelugemine kahvatub, sest kui inimene ei usu seda, kuidas ma temalt selle kohta küsin, kuidas tal läheb, siis kuidas saakski ta uskuda kõiki järgmisi küsimusi või minu luulelugemist. See mõte ei ole pelgalt pitsiliseks sõnakõlksuks – tajumuslikus mõttes peitub siin kogu vestluse kestust arvesse võttes ülioluline vahe: on mu fookus luulel või inimesel.

Sama kehtib teise osapoole kohta. Ainult et talle ei saa ma seda ette heita, sest ka temast sõltub see, millel minu fookus asetsema peab. Kui inimene tõepoolest on tulnud eelkõige tunde- ja mõttetäpset luulet kuulama ning kommunikatsiooniakt on tema jaoks teisejärguline, tuleb tema soove täita. Selgi juhul – mõistmaks, et inimese esmaseks ja võib-olla ka ainsaks huviks on luule kuulamine – on paradoksaalsel kombel minu jaoks siiski olulisim inimese lugemine, et seda kõike tähele panna ja mõista.

Niisiis ongi kõige märgilisemaks „Poeetiliste konsultatsioonide“ õppetunniks hingepoesia, mitte luulelugemise praktiseerimine ning see, et ma ei tegele ennekõike mitte luule, vaid suhtlemise propageerimisega. Samuti häälel baseeruv kehakogemuslik taipamine, et suurim julgus on inimeseks olemise julgus: olla kaaslase ees – või kõrvus – siiras ja vahetu ning mitte kattelooriks *nägusid teha*, sest nagu elu näitab, kostab seegi telefonitorust ilusti ära. Ometi on sellestki suur rõõm, kui vestlusest jääb kõlama välja hõigatud mõte, et konsulteeritav läheb nüüd poodi luuleraamatut ostma. See annab lootust, et inimene võimaldab endale mõnel rõõmu- või kurbusehetkel, või täiesti tavalisel, mittemidagiütleva ja suvalisena näival hallil hetkel ka ise mõne poeesia-annuse, et Garcia Lorca üleskutse kohaselt „*toita kirjandusega seda hulluseseemet, mida me kõik endas kanname ja milleta oleks ettevaatamatu elada*“ (Ordine 2019, lk 72).

KASUTATUD ALLIKAD

- Atwood, M. 2020. nr 37-40. Tehingud surnutega. Kirjanik kirjutamisest. SA Kultuurileht: Loomingu Raamatukogu.
- Bailes, S. J. 2011. *Performance Theatre and the Poetics of Failure*. Routledge.
- Burzyńska, A. R. 2016. *Joined Forces: Audience Participacion in Theatre*. Berliin: House on fire.
- De Geest, K., Hornbostel., Rau, M. 2020. *Why Theatre?*. Saksamaa: NTGent.
- Esterházy, P. 2020. nr 36. Sõnade imelisest elust. Kolm loengut keelest ja kirjandusest. SA Kultuurileht: Loomingu Raamatukogu.
- Iversen, M. 2010. *CHANCE*. Whitechapel Gallery Ventures Limited.
- Kaus, J. 2020. Homme tuntud avarus. Väike lausete konstellatsioon. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Krull, H. 2020. Tänapäeva askees. Poeetiline käsiraamat: nelikümmend märksõna. Kirjastus Kaksikhammas.
- Kruusa, K. 2008. PERSSE PERSSE. *Vikerkaar*, nr 9, lk 9.
- Lotman, J. 2001. Kultuur ja plahvatus. Varrak.
- Ordine, N. 2019. Kasutu kasulikkusest. Manifest. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Rodenburg, P. 2008. Näitleja kõneleb. Hää ja esitaja. Tallinn: Eesti Teatriliit.
- Värske Rõhk*. 2021 veebruar, nr 69.

SUMMARY

The aim of the writing called "Poetic Consultations: How to Read a Person and How to Meet with a Poem?" was to mark the experience that I've had while being part of the project "Poetic Consultations" brought to life by Emmanuel Demarcy-Mota, the Artistic Director of Théâtre de la Ville de Paris.

When I started the project, I thought that the essence of the whole venture was poetry: what kind of poem I would choose and how I would present it. This is, of course, crucial. But at the moment, I can be inclined to say that the most important thing is meeting with that specific person. That he has his own worries and joys, on the basis of which I can choose the most accurate and relevant poem. The way how and why I'm asking the question „How are you doing?“ is also crucial. Next to that, reading poetry fades, because if a person does not believe how I ask him about how he is doing, then how can he believe all the following questions or my reading of poetry.

Clearly, in some cases a person's primary and perhaps only interest is in listening to poetry. Paradoxically, however, the most important thing for me is then still to read a person in order to notice and understand his needs. So the most remarkable lesson of "Poetic Consultations" is the practice of *poetry of the soul*, not poetry that I'll be reading at the end of the conversation: that it's primarily about communication.

However, it is a great pleasure to hear that the person being consulted is now about to go and buy a poetry book from the bookshop. It gives hope that in some moment of joy or sorrow, or in a completely ordinary, unspoken and seemingly gray moment, one can give a dose of poetry to himself to “feed the seed of madness that we all carry within ourselves.”(Ordine 2019, p. 72)

Lihthitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina,

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihthitsentsi) minu loodud teose

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihthitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Maria Paiste
17.05.2021

Mina kinnitan, et olen käesoleva töö kirjutanud iseseisvalt.